

Воробйова О. С.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу
Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

СЕМАНТИКА АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗОВИХ І УКРАЇНСЬКИХ ПРЕФІКСАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ: ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Статтю присвячено зіставному дослідженню семантики англійських фразових і українських префіксальних дієслів. Встановлюється і описується парадигма прямих і переносних значень цих дієслівних лексем, виявляються спільні та відмінні риси їхньої семантичної організації.

Ключові слова: фразове дієслово, префіксальне дієслово, семантична структура слова, пряме значення, переносне значення, метафоричне переосмислення.

Постановка проблеми. У парадигмі сучасних зіставних досліджень з лексичної семантики і словотвору особливе місце відводиться одиницям, які, будучи невід'ємними елементами різноструктурних мов, виявляють явні подібності структурної і пов'язаної з нею семантичної організації. Такими одиницями в англійській аналітичній і українській синтетичній мовах є «фразові» [1] і префіксальні дієслова, які являють собою сполучення монолексемного дієслова (в англійській мові) або дієслівної основи (в українській мові) і словотвірного елемента (постпозитивного компонента або префікса відповідно) та демонструють певний структурно-семантичний ізоморфізм.

Функціонально-сміслова близькість й ізоморфна дериваційна природа префікса у складі українського префіксального дієслова і другого, «постпозитивного» компонента/постпозитива [2] в структурі англійського фразового дієслова, синонімом на позначення якого використовуються, зокрема такі терміни, як «прийменниковий прислівник» [3], «постпозитивний префікс» [4], можуть бути зумовлені походженням постпозитива від деяких давньоанглійських дієслівних префіксів локативної семантики.

Незважаючи на роздільне написання англійських фразових дієслів та морфемну «спаяність» українських префіксальних дієслів (пор. еквівалентні за значенням англ. *to go in* та укр. *входити*), їхня семантика формується аналогічним чином – в напрямі об'єднання значень монолексемного вихідного дієслова в структурі англійського фразового дієслова або мотивуючої (зазвичай дієслівної) основи українського префіксального дієслова і значень словотвірних елементів (англійського постпозитива і українського префікса), що мають первинне просторове значення.

Будучи засобами вираження насамперед прямої, просторової семантики, англійські постпозитиви і українські префікси можуть розвивати й інші, не просторові смисли (темпоральні, квантитативні, кваліфікативні, реляційні, посесивні та деякі ін.), збільшуючи таким чином семантичний потенціал дієслівної одиниці в цілому.

Зіставлення подібних одиниць здатне відобразити ізоморфні та аломорфні ознаки побудови і модифікації дієслівної семантики в різноструктурних аналітичних і синтетичних мовах. Семантика цих одиниць складається виходячи із законів

кожної мови й особливостей мовного уявлення навколишнього світу, проте для обох мов характерними є семантичні перетворення первинної просторової семантики на вторинні значення дієслівних одиниць [5; 6; 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблематики наукової статті. Дослідженню словотвірних і семантичних потенцій дієслів, у тому числі й похідних, в індоєвропейських мовах присвячено багато робіт, серед яких особливе місце займають праці таких учених, як: Ш.Р. Басиров [8], В.П. Недялков [9], Н.П. Потапов [10], І.В. Ступак [11], V.D. Kaliuščenko [12], S. Potter [13] та інших. Разом із тим подальшої розробки особливо потребують дериваційні та семантичні аспекти такого особливого явища в дієслівній таксономії, як англійське фразове дієслово.

Фразові дієслова, що являють собою різного ступеня стійкі сполучення монолексемного дієслова і особливого постпозитивного компонента прислівниково-прийменникової природи, давно привертають увагу лінгвістів, які намагалися всебічно висвітлити питання, пов'язані з природою таких комплексів (Ю.А. Жлуктенко [4], Г.Н. Ігнатюк [14]), їхньою семантикою (D. Bolinger [15], R. Hiltunen [16]), функціонуванням (E. Kovács [17], A.K. Taha [18]).

Більшість учених, які займалися питаннями, пов'язаними із дослідженням англійських фразових дієслів, сходяться в одному: в англійській мові другий компонент цих дієслівних комплексів використовується як основний засіб внутрішнього дієслівного словотвору на протипагу іншим індоєвропейським мовам, які в такому разі використовують префіксацію [19]. У сучасній англійській мові постпозитивні компоненти виконують значною мірою ті ж функції, що префікси в російській і українській мовах і префікси, що відокремлюються, в німецькій мові.

В останнє десятиліття роботи, присвячені фразовим дієсловам, зводяться найчастіше до вивчення когнітивно-функціональних особливостей цих одиниць і їхніх дериватів (Н.В. Авдєвич [20], Ж.Г. Сонголова [21] та ін.), рідше – їхніх еквівалентів в інших мовах і особливостей перекладу (О.С. Воробйова [22], О. Vorobiova [23]), а роботи з проблем префіксальних дієслів, зокрема в українській мові, – до аналізу їхніх дериваційних, аспектуальних, функціональних і когнітивних ознак на парадигматичному і синтагматичному рівнях (зокрема, аналіз семантичного складу одного певного префікса або префіксального словотвору в цілому, дослідження взаємодії префікса з дієслівною основою і контекстом) (Е.В. Трубникова [5], О.С. Ванівська [24]).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на досить довгу історію вивчення англійських фразових і українських префіксальних дієслів окремо, недостатня вивченість семантико-дериваційних особливостей цих словотвірних і семантично «еквівалентних» одиниць

у зіставному аспекті пояснює необхідність і доцільність їх подальшого, більш ретельного зіставного аналізу.

Ця стаття продовжує вивчення здатності складових компонентів досліджуваних дієслівних одиниць (постпозитивного компонента і префікса) трансформувати своє первинне просторове значення, збільшуючи семантичний потенціал дієслівної одиниці в цілому.

Мета дослідження. У цій роботі на матеріалі англійських фразових і українських префіксальних дієслів, у структурі яких постпозитив і префікс мають первинне просторове значення «всередину», а саме фразових дієслів із постпозитивним компонентом *in* і українських дієслів із префіксом *в-*, здійснюється спроба описати механізм розвитку семантичної структури вказаних постпозитивних компонентів і відповідних префіксів від вихідного просторового (прямого) значення до переосмисленого (переносного) значення, виявити в зв'язку з цим їхні подібні та відмінні риси, а також визначити дериваційно-семантичні особливості взаємодії компонентів похідних англійського фразового й українського префіксального дієслів.

Розвиток семантики англійських постпозитивів і українських префіксів в цій роботі досліджується, зокрема, з урахуванням ідей радіально-ланцюжкової полісемії Ю.Д. Апресяна [25], що дає змогу виділити прототипове значення відповідного словотвірного форманта (постпозитива або префікса) і розглянути напрями та особливості його специфікації та переосмислення в комплексній структурі дієслівних лексем, що розглядаються.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зіставний аналіз семантики словотвірних формантів, які досліджуються, і особливостей їх відтворення в комплексній лексемі англійського фразового і українського префіксального дієслів дає змогу виділити в їхніх системах певні ізоморфні й аломорфні ознаки.

Ізоморфізм у семантиці англійського постпозитива *in* і українського префіксу *в-*, який, своєю чергою, транслюється і на семантику всього фразового або префіксального дієслова, полягає в наявності прямих (конкретних), більшою мірою конкретно-просторових, і переносних значень у досліджуваних постпозитивів і префіксів і відповідно у похідних дієслів, до складу яких вони входять.

Прямі значення англійських фразових дієслів із постпозитивом in і українських дієслів із префіксом в-.

Отже, конкретно-просторова семантика *in* і *в-*, представлена прототиповим значенням «всередину об'єкта локативної семантики», реалізується в таких узагальнених значеннях фразових і префіксальних дієслів, що аналізуються, і являє собою таку ієрархію розвитку семантики, своєрідну парадигму значень:

– «переміститися всередину об'єкта локативної семантики», пор.: англ. *to come in* «входити», *to breeze in* «(1) вбігати, влітати»; 2) «несподівано приходити, приїжджати»; укр.: *встрибувати, вповзати*;

– «поміщати особу, об'єкт предметної семантики або субстанцію всередину об'єкта локативної семантики», пор.: англ. *to carry in* «вносити», *to box in* «поміщати в коробку, ящик»; укр.: *вводити, втягувати*;

– «поміщати один об'єкт предметної семантики всередину іншого об'єкта предметної семантики (зазвичай з метою закріплення одного об'єкта в іншому)», пор.: англ. *to knock in* «забивати», *to twist in* «вкручувати»; укр. *вкопувати, вплітати*;

– «чинити фізичний вплив на особу або предмет», пор.: англ. *to break in* «розношувати (нове взуття, одяг)»; *to burn in*

«обпалювати гончарний виріб, щоб закріпити малюнок»; *to burst in* «зламати двері»; укр. *вмазувати* (кому-небудь); *вплиювати* (ляпас), *вписувати* (хук) кому-небудь;

– «вводити в дію об'єкт предметної семантики», пор.: англ. *to plug in* «включати (в розетку), підключати»; *to plumb in* «підключати (зазвичай предмет сантехніки) до джерела води»; *to breathe in* (a musical instrument) «втягувати звук з духового інструмента, вдихаючи в нього повітря»; укр. *включати, врубати* (прилад, світло тощо).

Незважаючи на можливість указаних фразових і префіксальних дієслів утворювати ідентичну парадигму розвитку прямих (конкретних) значень, ці одиниці характеризуються також наявністю певних периферійних семантичних відмінностей, насамперед через різну структуру мов, до яких вони належать.

По-перше, відмінність полягає в можливості англійських дієслів, що позначають «переміщення всередину об'єкта локативної семантики», допускати певне переосмислення первинного конкретного значення, його модифікацію додатковими семантичними характеристиками, а також генералізацію, напр.: англійське дієслово *to breeze in* має у своїй семантичній структурі, крім найбільш конкретно-просторового первинного значення, «вбігати, влітати», що співвідноситься насамперед з семантикою його дериваційної бази – іменника *breeze* «легкий вітер, бриз» ще й інші, більшою мірою переосмислені, але все ж конкретно-просторові значення: 1) «несподівано приходити, приїжджати» і 2) «приходити в гарному настрої», в яких переосмислення відбувається у зв'язку з трансформацією більш конкретного значення «всередину локативного об'єкта» в значення «досягнення мети переміщення» і переосмислення позитивних якісних характеристик «бризу», а саме його легкості і «приємності». Генералізація значення спостерігається в таких каузативних локативних дієсловах, як *to box in* і *to bundle in*, в яких їхні первинні просторові значення «поміщати в ящик, коробку» і «зав'язувати у вузол», відповідно, трансформуються в конкретні, але все ж більш узагальнені «втискувати, впихувати куди-небудь» (*to box in*) і «наспіх упакувати (речі)» (*to bundle in*).

По-друге, аналіз розглянутих вище дієслів, а саме дієслів, що позначають власне переміщення в об'єкт локативної семантики і каузативу переміщення з подальшим перебуванням в об'єкті локативної або предметної семантики, показує, що дериваційна база фразових і префіксальних дієслів, що аналізуються, здебільшого збігається і реалізує спосіб переміщення всередину локативного або предметного об'єкта (*to knock in* і *вбивати* мають узагальнене значення «поміщати один об'єкт предметної семантики в інший об'єкт предметної семантики, виконуючи дію, виражену вихідним дієсловом або вихідною дієслівною основою»). Однак здебільшого англійська мова може виявляти більший ступінь дериваційної диверсифікації та використовувати як дериваційну базу іменники типу *breeze* «легкий вітер, бриз» у дієслові *to breeze in* 1) «вбігати, влітати»; 2) «несподівано приходити, приїжджати»; 3) «приходити в гарному настрої»; *box* «коробка, ящик» в дієслові *to box in* 1) «поміщати в коробку, ящик»; 2) «наспіх упакувати (речі)» і *bundle* «вузол, зв'язка» в дієслові *to bundle in* 1) «зав'язувати у вузол»; 2) «наспіх упакувати (речі)».

По-третє, диференціальною рисою англійської мови, яка виявляє, на відміну від української мови, велику схильність до

економії мовних засобів, є те, що для актуалізації розглянутих фразових дієслів, більшою мірою дієслів, що позначають власне переміщення або каузацию переміщення, локативний об'єкт, всередину якого спрямована дія, імплікується контекстом, тоді як відповідні їм українські дієслова зазвичай вимагають вербалізацію локативного об'єкта у вигляді узагальнених фраз типу «в приміщення», «на територію», «всередину предмета», в яких прийменник по суті дублює значення «всередину локативного/ предметного об'єкта», укладену в префікс. В англійській мові за необхідності вербально експлікувати об'єкту валентність таких комплексних дієслів вони трансформуються в сполучення типу *to run into a house* «вбігати в будинок», *to bring a ship into a harbor* «вводити судно в гавань», які більшість лінгвістів, що займаються проблемою фразових дієслів, розглядають не як комплексні дієслівні одиниці, а як вільні сполучення дієслова, прийменника та іменника.

По-четверте, незважаючи на описані вище загальні конкретні значення англійських фразових і українських префіксальних дієслів, їхні семантичні системи характеризуються і наявністю диференціальних, специфічних значень, характерних виключно для фразових або префіксальних дієслів.

Специфічними для англійських фразових дієслів є власне локативне або статично локативне значення «перебувати де-небудь зазвичай з певною метою», що реалізується в неперехідних дієсловах *to live in* «жити за місцем роботи, навчання», *to sit in* «бути присутнім де-небудь, зазвичай не беручи участі в спільній діяльності», *to eat in* «їсти вдома», і каузативне локативне значення «забезпечувати кого-небудь дахом, місцем зустрічі», тобто «каузувати кого-небудь перебувати де-небудь або тимчасово проживати», напр.: *to have in* 1) «забезпечувати дахом (зазвичай працівників)» і 2) «приймати гостей». Відсутність в українській мові подібних префіксальних дієслів пов'язано у такому разі з проявом у постпозитива яскраво вираженої прислівникової природи, його можливістю вживатися без об'єкта просторової семантики як неперехідного дієслова, що зовсім не характерно для префікса *in* у локативному значенні. Говорячи про статичне локативне значення українських дієслів із префіксом *in*, усе ж слід зазначити, що в аналізованому матеріалі української мови було виявлене одне дієслово, що характеризується статичною локативною семантикою. Це дієслово *вміщувати*, яке має узагальнене значення «бути вмістилищем, локативним об'єктом для осіб або об'єктів предметної семантики».

Специфічність конкретної локативної семантики фразових дієслів із *in* полягає також у значенні «блокувати об'єкт предметної семантики певним чином», яке можна проілюструвати синонімічними *to box in* і *to hem in* «блокувати рух (однієї машини іншими машинами)», утворюючи навколо них закритий простір типу *box* «коробка, ящик» або перешкоджаючи їх виїзду свого роду «облямівкою» (*hem* «облямівка») з інших машин. Пор. також синонімічні *to lock in* і *to shut in*, які мають значення «замикати кого-небудь/що-небудь».

Диференціальність конкретної, а саме конкретно-просторової семантики українських дієслів із префіксом *in*, крім згаданого раніше значення «бути вмістилищем, локативним об'єктом для осіб або об'єктів предметної семантики», що реалізується в дієслові *вміщувати*, проявляється також і в значенні «проникати всередину об'єкта предметної семантики», яке здійснюється людиною або іншою живою істотою, часто за допомогою певних частин тіла або організму в цілому, напр.: *вризатися*

(зубами); *впиватися* (губами (про людину), всім тілом (про п'явок)); *вчеплятися* (руками, зубами тощо).

Переносні значення англійських фразових дієслів із постпозитивом in і українських дієслів із префіксом in. Розвиток у постпозитива *in* і префікса *in* переносної семантики відбувається шляхом переосмислення описаного раніше конкретно-просторового значення «всередину локативного/ предметного об'єкта», яке у такому разі трансформується в базове переносне значення «всередину абстрактного об'єкта, ситуації, стану», і яке, своєю чергою, конкретизується в групі значення фразових і префіксальних дієслів з урахуванням їхньої валентності і семантики їхніх вихідних дієслівних основ.

На відміну від прямої (конкретної) семантики, яка в семантичній системі фразових і префіксальних дієслів, що розглядаються, відрізняється великим ступенем ізоморфізму, переносна семантика цих одиниць розвивається в основному по-різному.

Проте загальною в досліджуваному емпіричному матеріалі є така парадигма переносних значень:

– «долучатися до об'єкта абстрактної семантики», пор.: англ. *to break in* «звикати, долучатися (зазвичай до чогось нового)»; *to jump in* = *to horn* «втручатися в розмову, переривати, перебивати»; укр. *вживатися* (в образ, атмосферу); *втручатися* (в будь-чій справі); *влипати*, *вплутуватися* (в неприємну ситуацію);

– «залучати особу до об'єкта абстрактної семантики», пор.: англ. *to break in* «вводити в курс справ, долучати до справи»; *to bring in* = *to call in* «залучати, вводити в справу (спеціаліста)»; *to draw in* = *to close in* «залучати, втягувати (зазвичай в неприємну ситуацію)»; укр. *втягувати* (в неприємності), *вганяти* (в тугу, печаль);

– «опановувати об'єкт абстрактної семантики», пор.: англ. *to take in* «вбирати (знання, інформацію)»; укр. *вбирати* (знання, враження);

– «вводити в дію об'єкт абстрактної семантики», пор.: англ. *to bring in* «вводити в силу, в дію (законопроект, норму, вирок тощо)»; *to phase in* «вводити (податки, реформи)»; укр. *втілювати* (плани, бажання, мрії); *вводити* (мир, спокій, упевненість).

Незважаючи на подібний розвиток конкретної семантики фразових і префіксальних дієслів, що аналізуються, в їхніх абстрактних, переосмислених значеннях, які передбачають, як показує матеріал, розвиток в тому числі реляційних (реляційність – співвідношення) і посесивних (посесивність – володіння) значень, ці одиниці все ж виявляють певні відмінності, головним чином, у засобах реалізації об'єктної валентності й в особливостях семантичної кореляції дериваційної бази і відповідних словотвірних формантів, постпозитива і префікса.

Так, головна відмінність цих дієслівних лексем полягає в переважанні якісно різних засобів реалізації їхньої об'єктної валентності в рамках окремих значень. Українські дієслова із префіксом *in* у переносному значенні можуть володіти більш широким спектром об'єктної валентності в рамках одного й того ж узагальненого значення. Наприклад, якщо англійські дієслова із компонентом *in*, що позначають «долучення до абстрактного об'єкта», припускають їхню сполучуваність з іменниками, що позначають спільну діяльність (напр. справа, розмова), то префіксальні дієслова української мови, які з ними зіставляються, можуть реалізовувати свою об'єкту валентність за допомогою іменників, що мають більш широкий

семантичний діапазон (пор.: англ. *break in* «звикати, долучатися (зазвичай до чогось нового)», *to jump in* = *to horn* «втручатися в розмову, переривати, перебивати» і укр. *вживатися* (в образ, атмосферу); *втручатися* (в будь-чій справі); *влипати*, *вплутуватися* (в неприємну ситуацію).

Якщо англійські фразові дієслова все ж набувають широко-го якісного складу об'єктної валентності, їхня семантика піддається десемантизації: семантичний акцент переноситься на об'єкт дії, як у випадку з дієсловом *to bring in* «вводити в силу, в дію», об'єктом якого можуть виступати слова різної семантики типу *bill* «законопроект», *standard* «норма», *verdict* «вирок», *indictment* «звинувачення» тощо. У системі аналізованих префіксальних дієслів дієслівні основи, навпаки, мають більш чітку, однозначну семантику. Якщо *образ*, то в нього *вживаються*, якщо *плани*, то їх *втілюють*.

Крім представлених раніше загальних переносних значень англійських дієслів із постпозитивом *in* і українських дієслів із префіксом *в-*, подальший розвиток і переосмислення семантики цих одиниць може здійснюватися в їхніх семантичних системах по-різному, що призводить до виділення специфічних, характерних тільки для певного класу одиниць, значень.

Так, велику семантичну прозорість і передбачуваність у такому процесі виявляють українські префіксальні дієслова.

Специфічними значеннями українських дієслів із префіксом *в-*, тобто такими значеннями, які є характерними тільки для них, і не властиві семантичній системі фразових дієслів із постпозитивом *in*, є такі значення:

– «проникати всередину об'єкта абстрактної семантики», напр.: *вникати*, *вчитуватися*;

– «поміщати один об'єкт абстрактної семантики всередину іншого об'єкта абстрактної семантики», напр.: *впроваджувати* (результати, досягнення в практику); *вносити* (поправки і т. ін.); *вклинювати*, *вкраплювати* (фразу, слово в мову, художній твір тощо); *втовкмачувати* (знання, правила тощо);

– «передавати об'єкт абстрактної семантики в користування особі» в дієсловах типу *вручати* (кому-небудь свою долю, честь).

Цікавим є той факт, що представлені вище значення в англійській мові можуть реалізовуватися через дієслівно-адвербіальні фрази з прийменником *into* типу *to go deep into* для *вникати* або навіть за допомогою префіксальних дієслів – цікаво, що теж із *in*, але тільки в функції префікса, пор.: *to inculcate* «впроваджувати (результати і т. ін.)»; *to include* «включати (інформацію і т.п.)»; *to invest* «вкладати (гроші, фінанси)»; *to insert* «вставляти (слово, фразу тощо)».

Англійські фразові дієслова із постпозитивом *in*, на відміну від українських дієслів із префіксом *в-*, що з ними зіставляються, можуть проявляти як семантично прозорі, більшою мірою такі, що виводяться з конкретно-просторових значень абстрактні значення, так і більш переосмислені, якоюсь мірою навіть ідіоматичні значення. Серед них виділяються:

– похідне від прямого конкретно-просторового «блокувати об'єкт предметної семантики певним чином» переносне – «блокувати абстрактну дію», напр.: *to box in* «перешкоджати розвитку (бізнесу)»; *to fence in* «обмежувати в можливостях»;

– «вступати в певну міжперсональну взаємодію», напр.: *to drop in* «заходити в гості»; *to ring in* «дзвонити на радіо, телебачення, щоб висловити думку, запитати поради»; *to muck in* «робити що-небудь разом, розділяти долю»;

– «вступати в певну абстрактну взаємодію», напр.: *to merge in* = *to blend in* «поєднуватися (про кольори, стилі)»;

– «інтенсифікуватися (про властивості, якості)», напр.: *to fade in* «поступово посилюватися (про звук)»; «ставати ясніше, виразніше (про зображення)»;

– «втрачати властиву раніше ознаку, якість», напр.: *to draw in* = *to close in* «ставати коротше, скорочуватися (напр., про дні)»;

– «виконувати дію довше, ніж це необхідно», напр.: *to work in* «затримуватися на роботі»; *to sleep in* = *to lie in* «спати допізна, більше звичайного».

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Дослідження, проведене на матеріалі певних англійських фразових і українських префіксальних дієслів, дає змогу зробити деякі узагальнення, які з великою часткою ймовірності можна спроектувати на семантичні системи англійських фразових і українських префіксальних дієслів у цілому.

Аналіз цього емпіричного матеріалу підтверджує заявлену раніше в статті тезу про те, що фразові і префіксальні дієслова, які мають подібну структурну і змістову організацію, є інструментами передачі прямої просторової семантики, здатної трансформуватися в інші, переосмислені, не просторові смисли.

Функціонування подібного роду одиниць певною мірою зближує різноструктурні аналітичну англійську і синтетичну українську мови в принципах семантичної організації дієслівної таксономії.

Семантичний ізоморфізм розглянутих одиниць проявляється насамперед у системі їхніх прямих, конкретно-просторових значень, які демонструють чітку кореляцію просторової семантики постпозитива і префікса і близьких їм за змістом конкретних дієслівних значень переміщення, знаходження або фізичного впливу на предмет. Більше того, розвиток вторинної, переосмисленої семантики таких одиниць відбувається більшою мірою від уже наявних конкретно-просторових значень.

Проте відмінності в структурній організації мов, що зіставляються, різна природа і категоріальний статус постпозитива і префікса у складі проаналізованих фразових і префіксальних дієслів призводять до того, що подібні на перший погляд одиниці виявляють аломорфні риси, коли йдеться про конкретні механізми розвитку значень та особливості актуалізації цих одиниць у тексті.

Так, більш тяжіючи за своєю природою до прийменників префікси зазвичай вимагають експлікацію своєї об'єктної валентності за допомогою прийменникових фраз, часто з однойменними префіксами, при цьому англійські фразові дієслова, враховуючи комплексну прислівниково-прийменникову природу постпозитива, що входить до їхнього складу, можуть обходитися без цієї об'єктної вербалізації, частіше використовуватися як неперехідні дієслова і проявляти типове тільки для них так зване «розділене» використання, коли об'єкт може включатися між вихідним дієсловом і постпозитивом у структурі фразового дієслова.

Як показує проаналізований матеріал, розвиток вторинних переосмислених значень українських префіксальних дієслів здійснюється більш передбачувано, найчастіше за допомогою метафоризації прямих значень з наступною зміною якісного складу об'єктної валентності. В англійській мові фразові дієслова у такому разі, часто через переважання прислівникового характеру постпозитивів, можуть розвивати свою переносну

(абстрактну) семантику в напрямі більш широкого спектра переосмислених значень. У цьому матеріалі, крім виявлених загальних із префіксальними дієсловами реляційних і посесивних вторинних значень, англійські фразові дієслова можуть також проявляти кваліфікативні й темпоральні характеристики.

Перспективність і практична цінність цієї роботи полягає в тому, що в ній з урахуванням досвіду видатних типологів і германістів вибудована модель опису семантики, дериваційних і функціональних характеристик одиниць, що представляють різні з точки зору морфології мови, але які можуть бути зіставлені зі структурно-семантичної точки зору. Модель опису таких одиниць, розроблена на матеріалі конкретних фразових і префіксальних дієслів англійської та української мов, може бути використана в роботах, присвячених зіставному вивченню фразових і префіксальних дієслів з іншими, окрім *in* та *в-*, постпозитивами і префіксами, а також інших словотвірних похідних лексем.

Література:

- Smith L. Words and Idioms. Glasgow : The University Press, 1925. 300 p.
- Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1963. 208 с.
- Берлизон С.Б. Глагольно-наречные сочетания и их роль в обогащении словарного состава современного английского языка : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 1954. 432 с.
- Жлуктенко Ю.А. О так называемых «сложных глаголах» типа stand up в современном английском языке. *Вопросы языкознания*. 1954. № 5. С. 105–113.
- Трубникова Е.В. Пространственная семантика английских фразовых и русских приставочных глаголов: сопоставительный аспект. *Вестник Томского государственного университета*. 2015. № 394. С. 66–73.
- Джанумов А.С. Семантическая структура постпозитивного компонента *up* в составе фразовых глаголов. *Вестник МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2007. № 1. С. 30–36.
- Moon R. Metaphor and Phrasal Verbs. The Macmillan Phrasal Verbs Plus Dictionary. Language Study. Oxford : Macmillan, 2009. Pp. 5–9.
- Басыров Ш.Р. Типология глаголов с рефлексивным комплексом в индоевропейских языках. Донецк : ДонНУ, 2004. 351 с.
- Недялков В.П. О термине «глаголы с отделяемыми приставками» в грамматике немецкого языка. *Учен. зап. Пятигорского пед. ин-та*. 1961. Т. 23. С. 3–17.
- Потапов Н.П. О динамических аспектах системы значений глагола. *Теоретич. аспекти деривації*. 1982. С. 62–72.
- Ступак І.В. Структурно-семантичні та функціональні характеристики похідних каузативних дієслів у німецькій і українській мовах. Донецьк, 2011. 470 с.
- Kaliuščenko V.D. Typologie Denominaler Verben. Linguistische Arbeiten 419. Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 2000. 253 S.
- Potter S. English Phrasal Verbs. *Philologica Pragensia*. 1965. № 2–3. Pp. 285–289.
- Игнатюк Г.Н. Фразовые глаголы английского языка в диахроническом аспекте. *Сопоставительные и диахронические исследования языковых единиц и категорий*. 2016. С. 85–91.
- Bolinger D. The Phrasal Verbs in English. Cambridge : Harvard Univ. Press, 1988. 307 p.
- Hiltunen R. The Decline of the Prefixes and the Beginning of the English Phrasal Verb: the Evidence from Some Old and Early Middle English Texts. Turku, 1983. 251 p.
- Kovács E. Spotighting English Phrasal Verbs. *Journal of Languages for Specific Purposes*. 2014. 1(1). Pp. 7–21. URL: <https://doaj.org/article/6b79fbc4a97b46d7a9ffe9a2191d40cc> (accessed: 14.04.2019).
- Taha A.K. The Structure of the Two-word Verbs in English. *Reading in applied English Linguistics*. 1964. Pp. 130–136.
- Talmy L. Path to Realization: A typology of event conflation. *Proceedings of the 17th Annual Meeting of the Berkeley Society*. 1991. Pp. 480–519.
- Авдевич Н.В. Актуализация значений фразового глагола в речевой ситуации: когнитивно-функциональный аспект. *Вестник Московского государственного лингвистического университета*. 2010. № 600. С. 9–18.
- Сонголова Ж.Г. Когнитивно-функциональные особенности фразовых существительных типа slowdown в современном английском языке. *Magister Dixit*. 2013. № 2. С. 40–44.
- Воробйова О.С., Федоренко Ю.П., Купар М.С., Мартиросян Л.І. Особливості передачі англійських фразових дієслів українською мовою. *Technology. Engineering and Science – 2018 : зб. матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції (Лондон, 24–25 жовтня 2018 р.)*. Лондон, 2018. С. 206–208.
- Vorobiova O., Fedorenko Yu., Kupar M., Martirosyan L. Peculiarities of Rendering English Phrasal Verbs into Ukrainian. *International Journal of Engineering & Technology*. 2018. Vol. 7 (4.8). Pp. 687–691.
- Ванівська О.С. Префіксальні дієслова та засоби вираження ними типових смислів у різноструктурних мовах (на матеріалі англійської та української мов) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.17. Львів, 2003. 199 с.
- Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. Москва : Наука, 1974. 367 с.

Воробйова О. С. Семантика англійських фразових і українських префіксальних глаголов: сопоставительный аспект

Аннотация. Стаття посвящена сопоставительному дослідженню семантики англійських фразових і українських префіксальних глаголов. Установлюється і описується парадигма прямих і переносних значень цих глагольних лексем, определяються общие и отличительные черты их семантической организации.

Ключевые слова: фразовый глагол, префиксальный глагол, семантическая структура слова, прямое значение, переносное значение, метафорическое переосмысление.

Vorobiova O. Semantics of English phrasal and Ukrainian prefixal verbs: contrastive study

Summary. The article is concerned with the contrastive study of the semantics of English phrasal and Ukrainian prefixal verbs. The paradigm of direct and figurative meanings of these verbal lexemes is established and described, the common and distinctive features of their semantic organization are defined.

Key words: phrasal verb, prefixal verb, semantic structure of the word, direct meaning, figurative meaning, metaphoric change of meaning.